

Brief aan de neofiet

Men vindt in veel leren van de meest uiteenlopende beschavingen een gemeenschappelijk punt: de wil om in contact te komen met de Ziel van de wereld. Waar gaat het om? Welke naam men haar ook geeft, de Ziel van de wereld bevindt zich in de lucht die we inademen. Het is een wezen dat leeft en denkt.

Volgens de traditie ligt zij aan de oorsprong van het woord. Niet verwonderlijk dus dat het woord op zijn beurt een impact heeft op haar. Eén van de eerste stappen in het spiritueel domein is natuurlijk zich te richten tot deze Ziel van de wereld. Zich tot haar te richten, niet door gesofisticeerde technieken, maar eenvoudigweg door met haar te praten in onze eigen taal, wetende dat onze woorden, de simpele mengeling van klinkers en medeklinkers, dit wezen dat zich in de lucht bevindt, in beweging gaan brengen.

Uitgaande van het feit dat ons tijdperk meer en meer aan taalverwarring lijdt, lijkt het bijzonder nuttig de grote traditionele begrippen uit te leggen. De huidige afstand tussen de wereld en het centrum van de traditie is afschrikwekkend. Wij willen juist dichterbij dit centrum komen, door aan de termen, gebruikt in de traditionele teksten, de exactheid en het gewicht dat ze verdienen toe te kennen. Hopelijk zal dit de zoekers in staat stellen een meer diepgaande en smakelijker begrip te krijgen van de gedachten van de traditionele auteurs.

Beste neofiet, wie je ook bent, of je nu net uit de adolescentie komt of vijftiger bent, we kunnen je enkel deze raad geven: als je een godsdienst hebt, welke ook, belijd haar! En herinner je dat aan de oorsprong van deze godsdienst één of meerdere Wijzen verborgen zitten, en dat deze godsdienst uiterst kostbare onderrichtingen bevat, hoe misvormd, versleten door de tijd of in de vergeetput gevallen zij ook lijkt.

1. Waarom de Heilige Schriften lezen?

Wie de Waarheid zoekt is op zoek naar een mysterie dat hij nog niet kent. Volgens de hermetische filosofen is de Waarheid een geheime gave die de Goddelijkheid kan beslissen toe te kennen aan wie naar haar verlangen.

Er zijn ook mensen die niet meer zoeken, maar die bezitten. Zij hebben het geheim van de mens en van God in hun handen en laten ervan een getuigenis achter aan hun tijdgenoten of aan de toekomstige generaties. De zoeker verkrijgt de Waarheid dus niet geleidelijk aan door zijn studie, maar bevindt zich eerder als in een wachtzaal. Men moet voor hem opendoen. Het is hem evenwel mogelijk, ook al wacht hij, om op een zekere manier dichterbij dit mysterie te komen. Hoe?

Door de getuigenis te bestuderen van wie hem werkelijk ontmoet hebben, die deze God belichaamd of geherbergd hebben. Ook al staat het lezen van deze getuigenis zeker niet gelijk aan de kennis van God, het is verre van onnuttig. Het is een beetje alsof men een beschrijving van een persoon die men niet kent en die men aan het station moet afhalen bestudeert: men

kan niet zeggen dat de studie ons die persoon leert kennen, maar ze kan ons, op zijn minst, de steeds sterkere hoop geven hem te herkennen op het ogenblik dat hij zich aan ons voorstelt.

Een tweede reden om de Schriften te bestuderen is dat ze ons de liefde voor hun Mysterie kunnen inblazen. Door de geïnspireerde Schriften te lezen, te bestuderen en lief te hebben, zullen we de welwillendheid van hun auteurs aantrekken en zullen we hen onze wil te kennen geven om ons bij hen te voegen in de andere wereld. Want zoals een *hadith* van profeet Mohammed zegt: “Je zal bij hen zijn, van wie je gehouden hebt”.

2. Wat is de religie? Hoe haar te beschouwen?

De term “religie”, afkomstig van het Latijnse *re-ligare* (weer verbinden), duidt een geheel van rites en onderrichtingen aan dat, zo veronderstelt men, ons met God kan verbinden en dat op twee verschillende manieren beschouwd kan worden: van buitenaf of van binnenuit.

Wie de religie van binnenuit beschouwt, definieert haar als een geheel van nalevingen en teksten die hem ofwel tot de kennis (gnosis) ofwel tot de liefde van de goddelijkheid leidt.

Wie haar van buitenaf bekijkt, kan haar op twee wijzen beschouwen:

- Ofwel vanuit de visie van de geschiedenis der godsdiensten, op een analytische wijze, door de vinger te leggen op wat de godsdiensten van elkaar onderscheidt, wat tot een zekere versnippering leidt.
- Ofwel volgens een minder historische en analytische aanpak, door te bestuderen waarin de religies op elkaar lijken. Deze aanpak laat toe om tot zeer merkwaardige besluiten te komen, tot de vaststelling dat er een veel grotere eenheid bestaat dan dat men zich op het eerste gezicht had kunnen inbeelden. Hij laat eveneens toe de nadruk te leggen op iets dat vandaag weinig bekend is: dat religies een kennis en een wetenschap onderrichten. Hij leidt uiteindelijk tot de vaststelling dat de schrijvers uit de Oudheid het nooit oneens zijn geweest over de definitie van God, maar enkel over de bijzondere nalevingen en over de dienst aan deze in de wereld geopenbaarde goddelijkheid.

3. Wat is de traditie?

Het woord traditie komt van het Latijnse *tradere*, “doorgeven”, samengesteld uit *trans* (“over”, “door”) en *dare* (“geven”). Het gaat dus letterlijk om iets van hand tot hand doorgeven. Zoals talrijke woorden, heeft het woord “traditie” mettertijd zijn oorspronkelijke betekenis en smaak verloren, en vaak gelooft men dat een traditie enkel het doorgeven van waarden, van rites en van doctrines betreft. Nochtans betekent “traditie” allereerst het doorgeven van een concreet voorwerp, het doorgeven van een erfenis van vader op zoon, of deze nu vleselijk of geestelijk zijn.

Deze erfenis kan een zeer concreet geheim zijn, zoals een plaats – de plaats waar zich een schat bevindt – of werkelijke kennis. Men kan zeggen dat de grote religies tradities zijn, hoewel ze niet de enige bestaande tradities zijn. Sprookjes voor kinderen, bijvoorbeeld, zijn geschreven in een traditionele taal. Wat de tradities trouwens gemeenschappelijk lijken te hebben, is dat ze niet het *voorwerp* rechtstreeks doorgeven maar de *sluier* die het voorwerp

overdekt. Dat is juist wat het ingewikkeld maakt: het voorwerp zelf wordt vaak slechts onder de vorm van beelden doorgegeven. Een perkament erven dat de weg naar een schat aanduidt, betekent nog niet de schat vinden. Dat verklaart waarom in de loop van de geschiedenis de traditie dikwijls verwatert of opdroogt, of zelfs verloren gaat.

4. Welke verschillende standpunten bestaan er ten opzichte van het goddelijk of religieus fenomeen?

Laten we trachten de verschillende standpunten volledig en grondig door te nemen.

Ten eerste is er de **atheïst**. Wat men er ook van denkt, het atheïsme is een dogma. De atheïst beweert inderdaad op dogmatische wijze dat iets niet is. De afwezigheid van God is een dogma waarin men zowel gevraagd kan worden om te geloven als om niet te geloven. Het standpunt van de atheïst is moeilijk om nog een andere reden: deze ontkenning ontkent hemzelf, omdat hij, door zijn schepper te ontkennen, ontkent dat hij geschapen is.

Vervolgens heeft men de **agnosticus**. Dit kan men op twee manieren zijn, (1) door te denken dat men het niet weet, en dat niemand het ooit geweten heeft noch ooit zal weten, of (2) door te denken dat men het niet weet, maar dat sommigen het misschien weten...

Na de agnosticus komt de **deïst**, die men niet moet verwarren met de gelovige. De deïst wordt gekenmerkt door zijn geloof in een goddelijkheid. Ofwel (1) beschouwt hij deze als **onkenbaar**, ofwel (2) denkt hij dat God kan benaderd, bestudeerd, **gekend worden** door studies van filosofische, theologische of andere aard. Deze “bestudeerbare” God kan, op zijn beurt, beschouwd worden als ofwel (2a) afwezig en **ongeïnteresseerd** in de menselijke aangelegenheden, ofwel (2b) **geïnteresseerd** in de mensen: met deze God kan de mens in contact komen.

Enkel in deze laatste categorie (2b) – die beweert dat er een God is, dat men Hem kan kennen of op zijn minst kan benaderen en dat hij zich om de mens bekommert – vindt men nog een aparte categorie, waarin de grote meerderheid van de GELOVIGEN van de religies wordt ondergebracht: deze zegt dat er een God is en dat die zich openbaart door in de mens te spreken.

De **gelovige** verkondigt dat God zich in de mens bevindt en nergens anders dan in de mens kan worden gevonden. In dat geval openbaart God zich dan of laat hij zich kennen door het woord, “poëzie” genoemd bij de heidenen, “profetie” in de joodse, christelijke en moslimtradities, of ook “orakels”, enz. Zo zijn de grote boeken der mensheid ontstaan, de *Baghavat gita*, de *Tao te King*, de *Bijbel*, de *Koran*, de *Aeneis*, enz.

De gelovigen stellen hun vertrouwen per definitie in de **getuigenis** van anderen, die geacht worden kenners te zijn die hen voorgaan en die men al naargelang het geval “goeroes”, “heiligen”, “wijzen”, “profeten”, “dichters”, enz. noemt. Die kenners geven de gelovigen ook een religieuze praktijk door en staan aan de wieg van de verschillende tradities. Enkel deze gelovigen, deïsten die zich verlaten op de autoriteit van iemand die het beter weet dan zij, zijn strikt genomen gelovigen.

5. Kan het geloof voortbestaan zonder de wetenschap?

In tegenstelling tot wat velen geloven, zelfs dikwijls binnen de religies, onderrichten tradities in wezen een *kennis*. Neem bijvoorbeeld het christendom. Het is gebaseerd op de getuigenis, de wetenschap, de kennis van de twaalf Apostelen. Het (Griekse) woord *gnosis* dat door “wetenschap” kan worden vertaald, komt negenentwintig keer voor in het *Nieuwe Testament*. Ondanks de alomtegenwoordigheid van dit woord in de teksten wordt de wetenschap heden bijna altijd gescheiden van het geloof. Hoe komt dat?

De oorzaak lijkt zich in beide kampen te bevinden: (1) de moderne wetenschappers, die niets te kennen vinden in de religie, hebben zich tot, naar hun mening, meer verifieerbare zaken gericht, in de overtuiging dat de traditie geen wetenschappelijke of experimentele basis bezit; (2) in het religieuze kamp is men gaan onderrichten dat men moest geloven maar nooit proefondervindelijk beleven, wat overigens het geloof van de moderne wetenschappers in het niet-bestaan van enige wetenschap in religieuze aangelegenheden, bevestigde.

De twee dogma's zijn fout en het wordt hoog tijd zich te herinneren dat gedurende de eerste eeuwen van het christendom, bijvoorbeeld, wetenschap en geloof totaal verbonden waren. De religies hebben ze beetje bij beetje gescheiden, in de hoop de kritiek van buitenaf te kunnen verhinderen, door te beweren dat ze slechts een geloof onderrichtten en zich daartoe beperkten. Ze meenden op die manier te overleven, maar zijn in werkelijkheid steeds onwetender geworden, terwijl de wetenschappen de facto atheïst werden.

6. Waarom het esoterisme?

Laten we eerst ingaan op de betekenis van het woord “esoterisme”. Heden verstaat men onder deze term een boel irrationele zaken, die een beetje vreemd, vaag zijn of die de mogelijkheid bieden weg te vliegen naar vreemde paradijzen.

Etymologisch gezien, echter, betekent de term “esoterisme” eenvoudigweg het binnenste van een zaak, terwijl “exoterisme” het buitenste betekent. Er bestaat geen enkel ding zonder buitenste en binnenste, en het binnenste kan niet bestaan zonder het buitenste. Een sinaasappel kan niet bestaan zonder zijn schil, en de schil van een sinaasappel kan niet bestaan zonder de sinaasappel.

Het esoterisme is dus niets anders dan het binnenste van een traditie. Daar de meeste tradities *gereveleerd* zijn, dat wil zeggen opnieuw met een sluier overdekt zijn (*re-velare*), en in parabels worden uitgelegd, is het volledig normaal dat ze een binnenste hebben.

Waarom deze dubbele onderrichting? Teneinde tot alle gelovigen te spreken, maar de diepe, zelfs geheime betekenis voor te behouden aan een klein aantal onder hen. Er bestaan inderdaad mensen met meer spirituele diepgang dan anderen, en anderen die aan de oppervlakte der dingen blijven. Anders handelen zou zowel het ding als de mensen geweld aandoen. Terwijl het esoterisme voorbehouden is aan een kleine groep, kan het exoterisme daarentegen aan alle gelovigen worden aangeboden.

Het is dus ondenkbaar zich “esoterist” te noemen zonder het exoterisme te aanvaarden. Het zou onzin zijn want er kan geen binnenste zijn zonder buitenste. Men kan echter wel exoterist zijn zonder zelfs te vermoeden dat het esoterisme bestaat.

7. Zijn rituelen noodzakelijk?

Rituelen zijn zeker noodzakelijk, omdat ze zich richten tot de vleselijke mens, namelijk de externe mens, die behoefte heeft aan externe tekens van een voorbehouden wetenschap. Rituelen zijn dus per definitie exoterisch, hoewel ze ook een esoterische leer bevatten.

Twee valkuilen moeten echter vermeden worden:

- (1) rituelen verwerpen onder het voorwendsel dat ze slechts een afgodische schors, een beeld zijn, waardoor men zich een hele traditionele onderrichting ontzegt;
- (2) afgodisch worden door het tegenovergestelde te geloven: dat deze rituelen op zich een “magische” en efficiënte kracht hebben.

Men vindt zelden een oplossing voor deze kwestie en men zal altijd mensen tegenkomen die het buitenste der dingen en de rituelen verafgoden, en andere mensen die de rituelen en beelden verwerpen omwille van hun uiterlijk aspect. De een neemt het vergulde aan voor goud en de ander verwerpt het goud omwille van het vergulde.

8. Wat is magie?

Magie is een zeer oude wetenschap, zeker van Chaldeeuwse oorsprong. Deze traditionele wetenschap is opgenomen door de Egyptenaren. Het is eveneens de wetenschap van de beroemde Wijzen waarover men spreekt in de Evangeliën. Ze heeft stand gehouden gedurende de hele Middeleeuwen, maar werd vanaf de Renaissance verward met hekserij en zielenhandel van laag allooi.

De traditionele magie is ondanks alles blijven bestaan, zoals daar bijvoorbeeld de geschriften van de abt Trithemius van getuigen. De Inquisitie en haar heksenjachten zouden weleens de oorzaak kunnen zijn van het geleidelijk vervagen, in de geschriften van de leerlingen van Paracelsus, van de term “magie” door de uitdrukking “traditionele wijsheid”.

En zo komen we tot de definitie van deze traditionele magie: het betreft een wetenschap die wonderen volbrengt. Men vindt er voorbeelden van in de Evangeliën, waar, wat men er ook van wenst te denken, de verandering van water in wijn een magische operatie is. De machten, gegeven aan bepaalde goddelijke mensen, hebben betrekking op deze traditionele magie, die heden volledig vergeten is, ondanks het feit dat Jezus zelf geenszins ontkent dat sommigen grotere wonderen zullen kunnen volbrengen dan hijzelf (cf. Ev. naar Johannes XIV, 12).

9. Wat is geloof?

In het Nederlands heeft de term “geloof” twee verschillende betekenissen waarvoor in andere talen, bijvoorbeeld het Latijn, twee verschillende woorden worden gebruikt. Om de twee

betekenissen goed uit elkaar te houden gaan we telkens de Latijnse termen vermelden namelijk het geloof in de zin van *fides* en het geloof in de zin van *credulitas*.

De *credulitas* is een menselijk vermogen, zeer nauw aansluitend bij goedgelovigheid, dat men nochtans als een grote kwaliteit kan beschouwen. Het gaat inderdaad over het vermogen van de mens om een beginhypothese die voor hem of de massa op het eerste gezicht zeer moeilijk of zelfs niet te geloven is, voor mogelijk aan te nemen. En aangezien een beginhypothese meestal absoluut noodzakelijk is om tot een wetenschappelijke ontdekking te komen, kan deze goedgelovigheid op lange termijn zeer constructief blijken te zijn.

Deze *credulitas* werd, zelfs binnen de religies, dikwijls verward met wat men *fides* ("geloof") noemt in de christelijke traditie, en *emunah*, in de joodse traditie, enz. De *fides* is een ontvangen gave, een concreet ding, dat men werkelijk in zijn hand kan houden.

Om een voorbeeld te geven: iemand die gelooft dat hij op een dag een schoonheid zal ontmoeten en haar verloofde zal worden en met haar zal trouwen, heeft de *credulitas*. Wie de schoonheid ontmoet heeft en van haar een ring gekregen heeft, heeft de *fides*. Elke dag dat hij naar de ring kijkt, zelfs al ziet hij deze schoonheid die naar verre oorden vertrokken is, niet meer, kan hij absoluut niet meer denken dat hij gedroomd heeft, daar waar de gelovige (*credulitas*) wel kan dromen, zelfs ook werkelijk droomt. De *fides* is geen droom, het is verbonden met de hoopvolle verwachting van de naastenliefde, namelijk met de liefde en de zintuiglijke, experimentele kennis van de liefde.

Het lijkt er nochtans wel op dat men de *fides* niet kan verkrijgen zonder eerst de *credulitas* te hebben. De *credulitas* is dus een voorwaarde voor de *fides*.

10. Wat is de doodzonde?

Laten we eerst verduidelijken dat, hoewel de "doodzonde" een christelijk begrip is, de realiteit die het beschrijft in alle tradities in andere bewoordingen voorkomt.

In de christelijke traditie is "zonde" de vertaling van het Latijnse *peccatum*, dat volgens sommige traditionele etymologen van *pes catenatus*, "geketende voet", komt. Het betreft dus een fysiek probleem, net zoals zijn Griekse synoniem "hamartema" het uitdrukt, dat "zijn doel missen" betekent. Men zou dus kunnen zeggen dat de doodzonde het feit is dat men in een materie is beland waarvoor men oorspronkelijk niet bestemd was, dat men geboren is in een dierlijk lichaam.

Omdat het over een fysiek probleem gaat, moet men vermijden er een moreel probleem van te maken, dat men zou trachten op te lossen door moreel gedrag. Juist een *fysieke* remedie is noodzakelijk, zoals de communie bij de christenen het symboliseert. De alchemisten beweren trouwens dat hun filosofische steen een medicijn is.

In *La Nuée sur le sanctuaire* omschrijft d'Eckhartshausen de zonde als iets wat zich in het *gluten* van ons bloed bevindt. Ook hij benadrukt dus het fysieke karakter van deze realiteit.

In de joodse traditie spreekt men eerder van “ballingschap”. Deze term drukt uit dat men zich niet in zijn eigen vaderland bevindt.

De neoplatonist Porphyrius stelt dat, ondanks de onaangename aard van de plaats waar men zich bevindt, het risico bestaat de wil te verliezen om er aan te ontsnappen.

Men vindt dit “vergeet”-fenomeen ook terug bij de Grieken, aangezien volgens Plato de filosofie immers een herinnering is, een wetenschap die ons in staat stelt ons het vaderland waarvan men afkomstig is te herinneren.

Laten we even stilstaan bij het verschil tussen de traditionele zonde en enkele moderne begrippen.

Vandaag beweert men dikwijls dat de mens het eindpunt is van een lange evolutie die de moleculaire structuur van de mens progressief heeft verbeterd. Nergens vindt men nog iets terug dat verwijst naar het begrip “val” of “ballingschap”.

In alle traditionele leren daarentegen vindt men het begrip terug van een fundamenteel *ongeval*, dat de mens verwijderd heeft van het doel waarvoor hij bestemd was. Dit begrip van doodzonde is vanzelfsprekend de *voorwaarde* voor elke traditionele spirituele of religieuze leer. Want als men iets tracht terug te vinden, moet men eerst en vooral weten of aanvaarden dat men het verloren heeft.

Als men, met de Modernen, het begrip van de zonde of de val weigert te aanvaarden, verdwijnt de noodzaak voor een terugkeer. De belangstelling voor elke traditionele leer die toelaat die terugkeer te verwezenlijken, verdwijnt eveneens.